

lahja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.
Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

Uredniški in upravniški prostori:
2657 S. Lawndale Ave.
Office of Publication:
2657 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXVI. Chicago, Ill., četrtek, 14. decembra (Dec. 14), 1933. STEV.—NUMBER 244

Komentarji

Politični mir. — Dva zlogoda ameriške socialne blaženosti

Pred kratkim so poročali, da je Dollfuss, mali diktator male Avstrije, po domače žepni diktator, ki ga Mussolini nosi v svojem malem žepu, odredil "božični mir". Vsi spopadi Dollfussovih fašistov s Hitlerjevimi fašisti na avstrijskih tleh morajo prenehati v adventu in čez božične praznike.

Mali diktator paradira in veliki diktator (Hitler) diktira. Pred nekaj dnevi so spet počile bombe na Dunaju in židovske klučice so dobile veliko dozo smrdljivega plina. Hitlerjevi fantički se ne brigajo za božično premirje in še manj za malga diktatorja na Dunaju. Mali diktator je zelo smešna figura. Mussolini kihne in Dollfuss se obriše; Hitler pihne in Dollfuss bevska. Bombne eksplozije v božičnem tednu najbrž spravijo žepnega diktatorja v bolniško posteljo.

Časopisje se sporočilo, da sta pred nekaj dnevi dve mladi Američanki izpolnili enindvajseto leto in s polnoletnostjo prevzeli v svoje roke ogromno ameriško bogastvo.

Barbara Hutton, ki je že poročena z nekim knezom Mdivanijem z azijske strani Kavkaza, je podedovala dvajset milijonov dolarjev po svojem starem očetu F. W. Woolworthu, ustanovitelju znane verige prodajalnic, v katerih prodajajo razno drobnjav po pet in deset centov.

Druga je Doris Duke, hči polnopravnega tobaknega kralja Jamesa B. Dukeja, ki ji je zapustil sedemdeset do 85 milijonov dolarjev.

Obe mladi ženski, dasi že polnoletni, najbrž nista izvršili niti za dolar vrednosti nobenega koristnega dela. Človeško nemogoče pa je, da bi bili zaslužni ogromne milijone z delom, čeprav bi bili začeli delati prvo minuto po rojstvu.

Bogastvo obeh mladenk je poteklo iz industrij, v katerih delavci, ki so vse to ustvarili — nesramno nizko plačani; zlasti to velja za Dukejevo tobakno industrijo, v kateri so delavci leta in leta proizvajali cigare ob letu in gladi. Znoj in glad tisočernih delavcev sta omogočila nakopičenje 85 milijonov dolarjev premoženja, ki je zdaj padlo v krilo mladi ženski, kakor ni nikdar v svojem življenju producirala niti ene same cigare ali cigarete.

Tu je nova slika blažnega socialnega sistema v demokratični Ameriki. Amerika ne dovoljuje dednih političnih pravic — še vedno pa dovoljuje dedne ekonomske privilegije. V milijonovih premoženjih je silna ekonomska moč — in ta moč prehaja od očeta na sina ali hčer brez ozira na to, če so otroci sposobni za to moč ali ne. Natančno niso sposobni in drugi, ki so najeti za to, upravljajo podedovano bogastvo za nje, izkoriščanje delavcev se pa nadaljuje naprej.

Američani so posmehujejo zaletim evropskim ljudstvom, ki ne dovoljujejo dedno nasledstvo svojih vladarjev — sami se pa ne zavedajo, da so prav tako zaslužni, ker v svoji sredi dovoljujejo dedno nasledstvo svojih industrijskih vladarjev.

Kongres bi moral takoj sprejeti stodoletni dedščinski davek na vsa privatna premoženja.

Tolstojev sin umri v Ameriki

New Haven, Conn.—Grof Ilja Tolstoj, tretji sin slavnega ruskega novelista in filozofa Leva Tolstojega, je 12. t. m. umri v starosti 68 let. Tolstoj je pobegnil iz Rusije ob času boljševiške revolucije. Bil je zagrižen carist.

MAGNATJE PROTI VLADNI REGULACIJI

Elektrarsko in telefonsko industrijo hočejo sami vladati. Unija in senator Nye protestirata

Washington.—(FP)—Magnatje, ki so organizirani v National Electrical Manufacturers Association (okrajšeno NEMA), ne marajo nobenega vladnega, še manj pa delavskega zastopnika v odboru za izvajanje pravilnika te industrije. Hočejo se vladati sami po načrtu predsednika General Electric korporacije Gerarda Swoopeja.

Unija elektrarskih delavcev je NRA zopet poslala svojo spomenico proti tej monopolistični skemi. V njej zahteva pravico do svojega zastopništva v pravilniškem odboru in pritiska na vlado, naj tudi ona nastavi svojega.

V tej spomenici unija pravi, da je NEMA pod kompletno dominacijo velikih korporacij—General Electric, Westinghouse in American Radio korporacije. Te tri družbe producirajo 75% električnih aparatov. Če jim vlada pusti "samoupravo," to je brez vladne kontrole pod NRA, tedaj bodo te družbe, katere kontrolirajo eni in isti interesi, dobile ves trg pod svojo kontrolo.

Proti temu protestirata tudi senator Nye, ki je Johnsonu poslal pismo, v katerem pravi, da bo General Electric s pomočjo te skeme upravitelja ali pa osvobodila vse neodvisne izdelovalce električnih žarnic. Pred glavno situacijo stoji tudi drugi neodvisni elektrarski tovarnarji. Nye pravi, da sta vodilni duh tega monopolističnega pokreta Owen D. Young in Gerald Swoope.

Unija električarjev opozarja Johnsona na aroganco teh baronov, ki so na svoji zadnji konvenciji izjavili, da ne bodo trpeli nobenih delavskih organizacij, ohranijo se sami odločijo—kompanijske. Za to pravico se bodo borili tudi na sodišču, če treba.

American Telephone & Telegraph kompanija pa je zavzela stališče, da ne potrebuje sploh nobenega pravilnika in je to vladiti tudi povedala. Želi obnoviti le predsednikov uposlevalni dogovor. Ta dogovor družba glodala na vseh koncih, ker se ne drži ne predpisanih minimalnih plač niti delovnika.

Z odklanjanjem pravilnika bi se rada izognila sprejetju delavske sekcije Nire. Johnson je odredil, da mora predložiti pravilnik. To pa bo le formalnost. Ker delavci v telefonski industriji niso organizirani, bo družba dobila tak pravilnik, kakršnega bo hotela.

Štirje unijski voditelji obtoženi raketirstva

Chicago.—Na odredbo državnega pravdnika Courtneyja je policija v terek aretirala štiri voditelje transportnih unij, ki so na kratko znane pod označbo TNT. Aretirani voditelji so Marcus Looney, John Lynch, John J. Baggot in James Farmer. Obtoženi so, da so zapleteni v izsiljevanje vsote \$250,000 od čikaških trgovcev s premogom. Obtoženci so bili kmalu izpuščeni pod kavčijo.

Siroka reka tujega žganja teče v Ameriko

Washington, D. C.—Jos. H. Choate, federalni likerski direktor, je naznanil te dni, da je 800 ameriških tvrdk dobilo dovoljenje od vlade za importiranje pet milijonov galon žganja in vina iz tujih dežel. Vlaki iz Kanade in parniki iz Evrope dovažajo žganje in vino dan za dnevom. Vprašanje, koliko davka bo federalna vlada pobirala od žganja, še ni rešeno.

Modifikacija Nire zahtevajo

Šli bodo pred kongres, da vrže "delavski čarter" iz zakona, potem bo vse "okey"

New York.—Podjetniki bodo stoprocentno za NRA in se do pičice držali njenih odlokov in točk industrijskega zakona, če vlada ugodni njih želji in zahtevi. Ta želja in zahteva je, da kongres vrže iz NIRA tako zvani "delavski čarter", 7. (a) točko industrijskega zakona.

Če vlada to stori, bo NRA dobila na svojo stran 98% podjetnikov, ki so danes radi omenjene točke proti nji. In da pride do tega, bo poskrbela National Manufacturers asociacija, ki je na svoji konvenciji zaključila, potem ko je slišala generala Johnsona, da pošlje v Washington svojega največjega openšar-parskega misijonarja Jamesa A. Emeryja.

Le dva odstotka podjetnikov je za sedanjí industrijski zakon, drugi so radi omenjene delavske točke proti. Postali pa bodo navdušeni patriotje, če vlada to točko briše in jim da proste roke, da se lahko poljubno organizirajo v kartelih, določajo cene in diktirajo delavske pogoje in plače. Ves svet zahtevajo zase.

Emery je dobil nalogo, "da napravi na kongres pritisk, da odpravi ostudne klavzule" iz industrijskega zakona.

Goering zahteva obadbo "požigalcev"

Hitlerjev novi reichstag je perfektna marioneta

Berlin, 13. dec.—General Hermann Wilhelm Goering, pruski premier, minister aviacije in desna roka Hitlerja, je večeraj javno izjavil, da je sodnijska obravnava proti Van der Lubbeju in štirim komunistom, ki so obtoženi požiga zbornične palače, "pravi škandal," ker se vleče tako dolgo in ker so člani sodišča tako natančni glede dokazilnega materiala. Goering je rekel, da je vsem "čistim" Nemcem že davno znano, da so obtoženi komunisti krivi in sodišče bi moralo upoštevati voljo večine ter zaključiti komedijo "tehtanja evidence." Hitra obsodba in kazni obtožencev je takoj potrebna!

Novi "parlament," ki se je večeraj sešel, je pokazal, da se dobro razume na gosjo koračnico. V sedmih minutah in pol je bila zbornica organizirana in Goering ponovno izvoljen za predsednika. Goering je enostavno predložil listo kandidatov in val poslanci so hitro rekli: "Ja!" Odziv na vse predloge je bil "Ja!" in ko je Goering predlagal, naj se zbornica definitivno odgodi, so poslanci kriknili "Ja!" in odšli domov.

Tretji "default" Francije in Belgije

Pariz, 13. dec.—Francoska vlada je že tretjič sklenila, da ne plača zapadlega obroka svojega dolga Združenim državam. Plačilo, ki zapade 15. decembra, znaša \$22,200,925. Skupna vsota vseh treh zapadlih obrovkov znaša \$82,200,925.

Bruselj, 13. dec.—Belgijska vlada, ki dosledno sledi Franciji, je odrekla tretje plačilo zapadlega dolga Ameriki. Istočasno pa je belgijski senat odglasoval, da vlada potroši 759,000,000 frankov (\$158,390,000) za gradnjo utrdb ob nemški meji.

Devet delavcev, uposlenih po vladi, ubitih v Colorado

Grand Junction, Colo.—Devet brezposelnih delavcev, katere je CWA najela pred nekaj dnevi za gradnjo ceste, je bilo 12. t. m. ubitih pri delu, ko se je utrgala ogromna skala s strmine in jih zmečkala.

NAPOVEDUJEJO TEŽKE BOJE ZA DELAVCE

Izgledi za civilne svobodščine so temni na srednjem zapadu; Civil Liberties unija pripravljena na obrambo

Chicago.—(FP)—Na letni konferenci čikaške Civil Liberties unije so vsi govorniki videli le temno sliko, kolikor se tiče civilnih svobodščin in delavskih bojev na srednjem zapadu, kar velja na splošno tudi za vso deželo.

"Če bi mi bil kdo rekel pred 20 leti, da bo prišlo do takih srednjeveških razmer, kakor jih danes vidim dnevno v Illinoisu, bi tega nikdar ne mogel verjeti," je rekel dr. John A. Lapp, predsednik zveznega odbora za mehko premogovno industrijo in tajnik krajevnega delavskega odbora.

Lapp je izjavil, da nimajo illinoiski rudarji v mnogih okrajih nobenih pravic in dosti bolje ni tudi v nekaterih drugih industrijah. Neki velik delodajalec v Elginu je delavskemu pokrajinskemu odboru priznal, da je policijski šef deputiziral njegove delovodje, katerim je dal policijsko oblast v tovarni. V Rockfordu je šla National Lock kompanija na sodišče, kjer je dobila injunkcijo proti vladnemu delavskemu odboru.

"Če bi v Rockfordu tako govoril o tem slučaju, kakor tukaj, bi bil gotovo prijet radi žaljenja sodišča," je neko opomnil Lappa, kar mu je ta pritrdil. Distriktni federalni pravdnik je v tej zadevi toliko uspel, da je bilo vprašanje injunkcije premeščeno z državnega na federalno sodišče pod območje sodnika Woodwards, ki je na rešetu radi raketirstva v zvezi s sodnim upravljanjem bankrotiranih podjetij.

"Pri tem NRA delu mi moje dnevne skuhanje pokazujejo, da imamo največ opraviti s civilnimi pravicami delavstva. Svoboda govora in zborovanja je fundamentalna potreba delavstva pri organizaciji. V boju za to pravico se bom moral mnogo zanašati na Civil Liberties unijo. Potrebujem podporo po vsej državi, predvsem pa v premogovnih okoliših," je rekel Lapp.

To podporo mu je unija sklenila dati, kolikor ji bo v moči. Arthur Fisher, bivši tajnik čikaške Civil Liberties unije, je rekel, da bodo delodajalci tem bolj zanikali civilne svobodščine, kolikor bolj se bo delavstvo skušalo organizirati pod NRA.

Obavljani magnatje tožijo unije za odškodnino

Zahtevajo, da delavci plačajo \$600,000 kot škodo za stavko

New York.—Dvanajst družb, ki posedujejo tovarne za čevlje, je zadnje dni dobilo pri vrhovnem sodišču države New York začasno injunkcijo proti stavkujočim delavcem, ki so člani Shoe & Leather Workers' Industrial unije. Stavkarjem je prepovedano piketirati pred tovarnami. Obenem so te družbe vložile tožbo proti omenjeni delavski organizaciji za odškodnino v vsoti \$600,000 za povračilo škode, ki jo je organizacija naredila s stavkami v obutvenih tovarnah.

Španski deščarji obtoženi vstaje

Madrid, 13. dec.—Španski socialisti in komunisti so odločno odklonili vsako odgovornost za sindikalistične izgrede zadnjih treh dni in izrekli so sumnjo, da so najbrž imeli monarhisti prste zraven, da izzovejo fašistično diktaturo. Vstaja je končana in vlada zdaj išče voditelje, ki so se poskrili.

Velebiznis pripravljaj napad na NRA

Reakcija bo skušala odpraviti delavske klavzule iz industrijskega zakona v prihodnjem kongresu

New York.—(FP)—National Industrial Council, organizacija velebiznisa, ki se arditno bori proti organiziranju delavcev v industrijah, je pozvala svoje člane na boj proti delavskim klavzulam industrijskega zakona. Veliki kapitalistični dnevniki še sedaj pripravljajo tla za odločilno bitko v prihodnjem kongresu, ki se snide v januarju. Narodni industrijski svet tvorijo eksekutivni uradniki Ameriške asociacije tovarnarjev.

Velebiznis bo naprtil svoje topove proti delavskim klavzulam industrijskega zakona, ki dajejo delavcem pravico organiziranja v svojih unijah in kolektivnega pogajanja. Boril se bo tudi proti provizijam, ki predvidevajo kazni za kršilce pravilnikov in licenciranje industrij. Slednje provizije vlada sicer še ne izvaja, toda velebiznis ima velik strah pred njo, ker daje predsedniku moč, da lahko vsame industrijam pravico obratovanja in tako kanjuje kršilce industrijskega zakona.

Delavske klavzule so naletele na velik odpor pri reakciji v zadnjem zasiedanju kongresa. Sprejete so bile šele potem, ko so progresivci v obeh sobornicah prisilili Burbonce na kapitulacijo.

James A. Emery, glavni pravni svetovalec tovarniške asociacije in antiunijaki lobist v Washingtonu, priporoča, naj tovarnarji pošljejo svoje najboljše lobiste v Washington, ko se snide kongres v svojem zasiedanju, in ti naj bi delali na to, da kongres odpokliče sekcijo 7 a industrijskega zakona in provizije glede licenciranja industrij.

Prvi californijski linčar aretiran v San Joseju

Zaporno odredbo je izpustovala Unija za ameriške civilne svobodščine

San Jose, Cal.—Californijska podružnica Unije za ameriške civilne svobodščine je začela s akcijo, da dožene, koliko je še redna justica vredna v Californiji. Zaprige je zaporno odredbo proti 18-letnemu fantu Anthonyju Cataldiju, o katerem ima dokaze, da je bil eden glavnih voditeljev pri napadu na ječo in linčanju dveh ugrabiteljev. Distriktni pravnik se je udal in odredil aretacijo obtoženega fanta. Cataldi je bil aretiran 12. decembra in zaprt v isti ječi, katero je drhal naskočila pred tremi tedni.

Illinoiski zakonodajci obdruženi korupcije

Springfield, Ill.—Izredno zasiedanje illinoiske legislature z namenom, da sprejme zakon za reguliranje trgovine s alkoholnimi piščanci, je postalo pravi škandal. Obstrukcije so na dnevnem redu in o kakem zakonu še ni duha ne sluha. Govorniki se širi, da so mogočni žganjarski interesi poslali v Springfield dva agenta s precej rejenim "črnim kovčgom" z namenom, da ubijejo državni davek na žganje, ki ga priporoča gubernor Horner. Državno pravdnštvo je začelo s preiskavo. Govori se, da je večje število poslancev podkupljenih.

Napredek farmerske zadruge

Trenary, Mich.—Promet tukajšnje farmerske zadruge se je podvojil v teku enega leta, poroča njen tajnik B. W. Ozler. Napredek izkazuje tudi zadruga prodajalna v sosednem mestu Munising. Farmerji so organizirali svojo zadrugo pred dvema letoma in jo pridružili Ameriški zadrugni ligi.

KORPORACIJE V KONFLIKTU Z VLAD. ODBOROM

Jeklarski in avtni magnatje odklanjajo intervencijo

Washington, D. C.—(FP)—Vladni delavski odbor je te dni ugotovil, da dve najmočnejši antiunijaki industriji—jeklarska in avtomobilarska—izvata njegovo avtoriteto z osirom na volitve, ki naj bi se vršile v industrijskih podjetjih pod nadzorstvom odbora.

Ti korporaciji sta Weirton Steel Co. in Budd Mfg. Slednja ima zveze s Ford Motor Co., ki se je že prej postavila po robu generalu Johnsonu, industrijskemu administratorju, in ni hotela podpisati pravilnika avtne industrije. Weirton Co., podružnica jeklarskega trusta, je odklonila poziv, naj nastopi pred vladnim delavskim odborom in naznanila, da bo raspisala privatne volitve, kar pomeni, da se delavci ne bodo smeli izreči za svojo, temveč za kompanijsko unijo.

Vladni odbor je deloma sam odgovoren za situacijo pri Weirton Co., ker je odredil, da se mora 13,000 delavcev, ki so pred nekaj tedni zastavkali proti tej kompaniji vrniti na delo, obenem pa jim je obljubil, da se bodo pod njegovim nadzorstvom vršile volitve, pri katerih se bodo lahko izrekli za svojo ali kompanijsko unijo. Stavkarji so takrat protestirali in celo obdoličili odbor, da igra vlogo stavkolomca, vendar so se vrnili na delo.

Takoj po končani stavki je Weirton Co. informirala časopisje, da premirje ne pomeni priznanja Amalgamated Assn. of Iron, Steel & Tin Workers unije, ki je vodila stavko. Izjavila je, da bo sicer odredila volitve, toda pri teh volitvah bo prišla v poštev samo kompanijska unija. Kompanija je šla tudi takoj na delo in odslovila vse delavske agitatorje, da si zagotovijo uspeh pri "volitvah," sedaj pa je naznanila, da ne bo trpela nikakega vmešavanja v te volitve s strani vladnega delavskega odbora.

Služaj Budd Mfg. Co. je prišel pred vladni odbor, ko pokrajinski delavski odbor v Philadelphiji ni mogel prisiliti E. G. Budda, predsednika kompanije, na razpis volitev v njegovih podjetjih pod nadzorstvom odbora. Delavci pri tej kompaniji so se pritožili, da so morali stopiti v kompanijsko unijo, ker jim je družba grozila s odslovitvijo, ako tega ne store.

Ženske napadle nemškega poslanika v N. Yorku

Moral je čakati z govorom, dokler ni policija odstranila nemirnic

New York.—Nemški poslanik dr. Hans Luther je v terek govoril v institutu znanosti in umetnosti na univerzi Columbijski, toda nekaj razkačenih žensk je pokvarilo njegov govor. Komaj je dr. Luther začel pledirati, naj Amerika bolj opazuje Nemčijo in manj kritizira, že je zadonel ženski medklic iz občinstva: "Zakaj naciji pošigajo domove izgnanih profesorjev?"

Reditelj je planil k ženski, a že se je oglašila druga: "Zakaj naciji sešigajo knjige v Nemčiji?" Obe ženski sta bili vrženi iz dvorane, med tem ko je govornik molčal in pokašljeval. Začel je spet govoriti, ali komaj je izrekel nekaj besed, je zavpila tretja ženska: "Dol s Hitlerjem!"

Spet je bila zmešnjava in trajalo je nekaj minut predno so tudi to žensko odveli iz dvorane in policaj ji je tiščal dlan na uteh, da ni mogla kričati.

Vesti iz Jugoslavije

(Glavna poročila iz Jugoslavije.)

KOKAIN SO PROIZVAJALI

Zadnjih so okrog 90,000 Din in zdaj — nekaj let ječe

Ljubljana, 22. nov.

Ze nad leto dni je bil med najimi kokainisti znan Maribor kot center domače produkcije kokaina. Od tam so ga dobivali cele zavojčke ter prodajali preko svojih zaupnikov dalje, celo v inozemstvo.

Bilo pa je tako: 23 letni deželni Ernest Ternon je delal dalj časa pri tvrdki "Salus" v Mariboru ter spoznal kokain in izobno donosno blago. In ko si ga je tudi na svoj način izdelovati. Seveda pa to ni bil pristen kokain, bila je proizvod brez kake posebne vrednosti. Ko je lani otvoril svojo trgovino, je začel producirati kokain, našel pomočnika v osebi 30 letnega Josipa Puha in razprodaval v osebi trgovskega potnika Borisa Sirnika. Ternon je produciral, tadva sta raznašala in spravljala mariborski kokain v denar. Prihajala so naročila celo iz inozemstva in dve Francozinji sta prišli kar osebno v Maribor ter kupili od Ternona za 15,000 frankov tega mamila. Skupno so oslepali trtve za kakih 90,000 Din. Te dni jih je sodišče obsodilo: Ternona na 2 leti in štiri mesece težke roblje, Sirnika na pol drugo leto roblje in Puha na 14 mesecev — in povrniti morajo škodo. Kokain znamke "Maribor" pa je izgubil na kokainem tržišču vsako ceno.

Anton Zugwitz utonil v Savi

Z Jesenic poročajo, da je tamkaj utonil v Savi znani socialist in delavec v združenih delavskih ustanovah, a. Anton Zugwitz. Po rodu je bil iz Koroške, živel pa je že dolgo let na Jesenicah, kjer je bil ravatelj Delavskega konzumnega društva. Doživel je starost 58 let. Dolgo let se je udeleževal delavskem združenstvu, ki mu je na vsem Gorenjskem polagal temelje. Ko je šel službeno na delovno mesto, je izgubil ravnotežje ter padel v strugo Save. Pelerina se mu je pri tem tako zamotala okrog glave, da si ni mogel pomagati; lahko pa tudi, da ga je udela kap. Sava je truplo odnesla s seboj. Slovensko delavsko združenstvo, posebno pa gorenjski sodrugi ne bodo pozabili svojega sobojevnika in plovila Zugwitza, ki je neumorno podpiral delavsko gibanje.

Utimo se . . .

Po Jugoslaviji se zadnje čase pogosto vrstijo vaje s fingiranimi letalskimi napadi na razna mesta. Tako smo imeli tudi v Ljubljani pred meseci vajo gasilcev, vokalov in drugih reševalcev, ki so se ukvarjali in obvezovali ljudi, ki jih zadele bombe, ki jih je vrigel na trg "sovražni" aeroplan. Vse je bilo seveda pripravljeno vnaprej. Pred nekaj meseci pa se je v Ljubljani spet vrstila vaja yakov in reševalcev. Priletela so namreč štiri letala nad Ljubljano ter fingirala spuščanje bomb za predprijetimi trg. Tamkaj so bili naročeni pasanti, ki so po padli po tleh, prihiteli so gasilci, ki so začeli gasiti neko požaro, ki da ga je bomba zasledila, iz sosednih hiš pa so izšli vojaki metali na trg nekatere petarde, ki so pokale, a v rešnici nič storile. Z gradu pa je nekaj topov začelo streljati slepe strele za letali, ki so padle. Čez čas pa so se vrstila ter začela metati plinske bombe, da so lahko nastopili reševalci s plinskimi maskami ter odnašali "onesveščene" v hišo. Pri vsem tem pokanju nekatere bombe in granat je prišlo do resne nesreče. Letala namreč niso sploh nič bomb odnašala, marveč so te petarde vrstili vojaki iz hiš na določeni trg. Pri tem pa se je zgodilo, da neki podoficir vrigel iz rok granato prepozno in mu je eks-

plodirala v roki ter ga po levi strani glave močno ranila. Morali so ga odnesti v bolnišnico, kjer se je zavedel šele naslednji dan. Kazalo je nekaj časa, da bo izgubil vid, vendar pa se mu je zdaj stanje že izboljšalo. Tudi nekega oficirja je ranilo, a le neznatno. — V Belgradu pa so imeli pred tednom nočni "letalski napad", seveda le vajo. Pri tem pa je prišlo do prometne nesreče. Gasilni avto je na alarm zdirjal po nočnem Belgradu proti kraju, kjer je dozdevni napad zažgal hišo, spotoma je avto srečal dva druga avtomobila, ki se jim je reševalni avto hotel ogniti, pri tem pa je zapeljal v lekarno, kjer se je avto prevrnil ter vse reševalce pokopal pod sabo. Osem oseb je ranjenih, dva se borita s smrtjo. Tako so ti fingirani letalski napadi zahtevali res nekaj žrtev. Da se bo vrnil napad, so v vseh mestih napovedali teden dni po prej ter preko časnikov delili prebivalstvu navodila, kako se mora ravnati ob napadu. Prva zapoved je bila: noben ne sme iz hiše, kdor je na ulici, mora izginiti v bližnje poslopje. V vseh mestih pa so ti napadi privabili nasprotno vse ljudi iz hiš, da so pasli zijala ter se čudili zoprnim plinskim maskam reševalcev. Te vaje se zelo pogosto ponavljajo, želijo pač, da se čim hitreje privadimo takim stvarim.

Smrtni kandidat živ — njegov reševalec mrtev

Pri Sv. Miklavžu v mariborski okolici se je dogodila nenavadna tragedija. Tamošnji posestnik Vinko Vauhnik si je hotel vzeti življenje in sicer z elektriko. Šel je 20. nov. dopoldne k daljnovodu, ki ima napetost 1000 voltov, potegnil iz žepa žico, privezal na njen konec svoj žepni nožiček ter ga vrigel čez električno napeljavno. Kakor hitro se je žica dotaknila električnega voda, je silni sunek vrigel Vauhnika ob tla. Ker je Vauhnik krepko držal žico, se je ta ob njegovem padcu pretrgala, tako da je bilo Vauhnikovo telo le za hip zvezano z daljnovodom. Vauhnik je dobil zaradi tega sicer hude opekline, a bo v bolnišnici okreval. V silnih bolečinah se je valjal na zemlji. Opazil ga je France Vernik, delavec iz Hoč. Ta je odhitel samomorilcu na pomoč, pri tem pa ni opazil žice, ki je visela z voda. Zadel je s čelom ob njo, in naslednji hip je že ležal Verdnik mrtev na tleh. Reševalca Verdnika so odpeljali v mrtvašnico, samomorila Vauhnika v bolnišnico.

Namestu vlomilca, ustrelil pomagaja

Zgodilo se je v Murški Soboti, v stanovanju odvetnika dr. Pinterja. Tam so že pred tednom neznan vlomilci vdrli v hišo ter mnogo sob, predvsem pisarno, prebrskali ter nekaj stvari odnesli. Osumljena sta bila sosedova služkinja in njen fant, a dokazano še ni. V noči od nedelje na ponedeljek 20. novembra so menda spet skušali vlomiti vlomilci v stanovanje dr. Pinterja. Ta je zaslial odpiranje vrat, stopil s puško na balkon ter kmalu nato namesto vlomilcev, ustrelil soferja Nesmenega, ki je prišel pomagat preganjati tatove.

V nedeljo zvečer, baš ko se je odpravil spat, je zaslial dr. Pinter zvonjenje električne naprave, ki jo je namestil na glavna vrata. Služkinja je prihitala ter povedala, da skušajo vlomilci vdreti skozi dvorišna vrata v hišo. Dr. Pinter je vzel lovsko puško ter se splazil do vrat, prekinil električni zvonec ter stopil na balkon. Opazil ni nikogar, a je obstal na balkonu v prepričanju, da se bodo vlomilci vrnili. Medtem pa je služkinja obvestila že Pinterjevo ženo in hčer o vlomilcih. Ti dve sta se zelo prestrašili in sta čez nekaj časa poslali na pomoč v bližnjo Turkovovo gostilno, od koder je takoj prišlo nekaj krepkih fantov, da prežene vlomilce. Splazili so se skozi okno v Pinterjevo stanovanje in odvetnikova žena jim je povedala, kje domneva vlomilce. Šli so

po temni predsobi, ki se končuje na verando. Tamkaj so opazili dr. Pinterja, ki je še vedno stal na verandi s puško v roki. Komaj so se fantje — med njimi sofer Nesmeny — približali vratom na verando, že se je Pinter obrnil, prebil šipo na vratih s puško ter naslednji hip ustrelil v predsobo. Zadel je soferja Nesmenega v prsi, ki se je takoj zgrudil mrtev na tla. Ko je stopil Pinter skozi vrata v predsobo, je takoj opazil, kaj je bil storil. Misli je, da so za njegovim hrbtom vlomilci, ki so že oropali ženo in hčer, zato se je silno vznemiril ter niti ne ve, kdaj je prav za prav ustrelil.

Tako je namesto vlomilcev dobil strel v prsi nekdo, ki je prišel preganjat vlomilce.

Umrla sta: V Stražišču pri Kranju industrijec Jakob Bajželj, star 51 let, v Vitanju kamnoseški mojster in nekdanji župan Josip Vester; dalje so umrli: v ljubljanski bolnišnici uradnik Avgust Pečnik, v Svecini pri Mariboru šolski upravitelj Josip Berce, v Mariboru trgovec Josip Videmšek, v Ljubljani

Umrla so: V Ljubljani zasebnica Marjana Accetto, dalje Terezija Pritekljeva in v ljubljanski bolnišnici Miljutin Jesenko; v Celju v bolnišnici 78 letni Jakob Turnšek s Polzele, v Cretu pri Celju 64 letni železničar Josip Pogorevc, na hribu sv. Jožefa pri Celju pa 65 letna zasebnica Marija Margetčičeva.

Težka voda

Novo važno kemično odkritje

V princetownskem Frickovem kemičnem laboratoriju so izdelali majhen kozarec tekočine, ki je najdražja na svetu. Velja namreč 1200 dolarjev. Ta ceno je na prvi pogled tem nerazumljivejša, če vzemo, da gre za vodo, najbolj razširjeno tekočino na svetu.

No, ta voda tudi ni navadna voda, temveč so princetownski kemiki po težavnih procedurah izdelali tu tako zvano "težko vodo." Navadna voda, ki tehta pri 4 stop. Celzija kakor znano 1 kg, sestoji iz dveh atomov vodika in atoma kisika. Vodikov atom je najlažji med vsemi atomi, toda pred časom so odkrili, da so med posameznimi atomi vodika precejšnje razlike. So posebni atomi te prvine, ki tehtajo dvakrat toliko kakor atom navadnega vodika.

Ko so to odkrili, se je raziskovalcev seveda kmalu lotila misel, da bi morala biti voda iz takšnih težkih vodikovih atomov in kisika prav posebna vodica. In so se spravili nato, da jo pridelajo. Ampak v praksi ni šlo tako lahko kakor v teoriji, šele po dolgih poizkusih se je to sedaj posrečilo. Za nekoliko gramov težje vode so morali z dragimi procedurami obravnavati več ton normalne vode in uspeh še sedaj ni vedno gotov. Tako ni čudno, da bi naprtnik tega posebnega soka veljal 150 dolarjev, čajica pa preko 1000 dolarjev.

Danes še ne vemo, kakšen praktičen pomen bo utegnila imeti težka voda. Dosej je biolog prof. Swingle ugotovil, da poginejo male živalice in rastline, ki se v normalni vodi počutijo kakor v paradizu, na mah v težki vodi. Težka voda je tako rekoč že po naravi prosta bakterij in bo utegnila s to lastnostjo imeti kakšno vlogo v medicini. Pitna ni, pa ne samo zato ker bi bila dražja od najdražjega šampanjca, temveč tudi zato, ker kaže strupene lastnosti. Ze najmanjše količine povzročajo v človeku in živali mrzlico, nekaj večje pa so poiskusne živali usmrtili.

Končno kažejo dosedanjí poskusi, da ima nova tekočina veliko eksplozivno silo, pa se bo dala po vsej priliki razen za "razorožitev", kjer je tradicionalno končno mesto vseh velikih odkritij, uporabiti tudi za drobljenje atomov.

AFORIZMI

Čuvstvo je mati zmoti; je pa tudi v zvezi z razumom, ker se razum tako često moti v čuvstvenih zadevah: ljudje so vedno nerazodni, kadar razsojajo pod vplivom čuvstev.

Izgubil delo, ker se je pritožil

"New deal" prinesel delavcu "raw deal" — najprvo mu je bila znižana plača, delo povečano in končno je šel na cesto

Hobbs, N. M. — Kaj vse se dogaja pod "novim dealom", pokazuje slučaj Freda C. Haneyja, oljnega delavca in očeta šestih otrok. Njemu in njegovi družini je "new deal" prinesel "raw deal" najgrše vrste. Ta slučaj pokazuje, da je "nova doba" pod kapitalizmom velika, melanholična farsa.

Fred Haney je bil v službi Standard Oil Co. of Indiana nad tri leta. V oskrbi je imel 12 oljnih tankov in 4 oljne vrelce na ozemlju ene kvadratne milje. Pred "novim dealom" je njegova služba trajala 24 ur na dan. Živel je v kompanijski baraki zastonj. Imel je tudi kravo ter več kokoši in je živel brez volka pred vrati ter vzdrževal tudi bratovo družino osmih oseb.

Ko pa je bil sprejet oljni pravilnik, mu je boss povedal, da bo zanaprej nadziral tudi sosednjo štirijsko miljo oljnih vrelcev in tankov po šest ur na dan, drugih šest ur bo opravljal ta posel njegov sosed, za ostalih dvanajst ur pa bo nadzorniško delo prepuščeno samemu sebi.

Do tukaj je šlo vse gladko. Ko je potekel mesec in je prišel plačilni dan, sta s sosedom spreviedela, da ima "new deal" posebne muhe: vsakemu je bila plača znižana za \$20 na mesec in ob enem jima je boss povedal, da bosta v bodoče morala plačevati tudi stanarino od trisobnih koč.

Haneyju se je to postopanje zdelo preveč krivično in je prišel iskati pravice od Poncija do Pilata. Najprvo se je pritožil pri superintendentu. Ker se mu je ta smejal ter ga insultiral, se je pritožil na Labor Board v Washington, ki je odredil preiskavo. Družbi se je to zdelo preveč predrzno in je Haneyju sporočila, da ga več ne potrebuje.

Z družino vred je bil postavljen na cesto brez sredstev. Sedaj prejema vladno dolo po \$4 na teden. Svoj slučaj je opisal tudi predsedniku Rooseveltu, generalu Johnsonu in notranjemu tajniku Ickesu. Našel pa je toliko pravice kakor hlapec Jernej. "Bil sem toliko neumen, da sem od tega ali drugega res pričakoval pomoči. Radi pomankanja obleke so zdaj vsi otroci izven šole in le bog zna, kako se bo vsa stvar končala."

Pobojnik odlikovan

Nashville, Tenn. — James F. Bowman, polkovnik narodne garde, ki je bil zelo aktiven pri razbijanju rudarske stavke v Wilderju, Tenn., je bil te dni odlikovan z vojaško kolajno za junaški čin v prilog miru in reda v času stavke. Njegov "junaški" čin je bila razorožitev nekega pijanca, ki je izstrelil par krogel iz revolverja v zrak.

Bowman je s svojimi miličniki ustrahoval rudarske stavkarje in prebivalstvo, kompanijske pobojnike, ki so uganjali nasilja, pa je ščitil.

Kampanja za organiziranje klavnic

Stavka pri manjših podjetjih. Velike mesarske tvrdke naznanile "prostovoljno" zvišanje plač — četrtini delavcem

Chicago. — (FP) — Unije mesarskih in klavniških delavcev tiče bossa za vrat. Da se zavarujejo pred večjimi zahtevami in stavkami, je zadnje čase več klavniških družb naznanilo "prostovoljno" zvišanje plač, kar pa ne zadovoljuje delavcev in poči stavka zdaj tu, zdaj tam.

V Chicagu je na stavki nad tri tisoč mesarskih delavcev pri manjših tvrdkah. Zahtevajo 20% zvišanje plač in preiznanje Amalgamated Meat Cutters & Butcher Workmen unije. Podjetniki so se zatekli v človeške nižine za pomoč in je že več delavcev bilo pretepenih, par precej močno. Pobojnikom pomaga tudi policija.

Tri velike klavniške družbe — Armour, Swift in Wilson — so te dni zvišale plače za štiri cente na uro v prizadevanju, da zavstaviyo unijako kampanjo v zavojih tovarnih. Tajnik unije Dennis Lane je rekel, da bo tega zvišanja deležna le okrog ena četrtna delavcev. Zaključili bodo povprečno le 44c na uro.

"Družbe mislijo, da bodo s tem zvišanjem vrgle uniji pole no pod noge in ji onemogočile delovanje za življensko mezdo in izboljšanje delovnih pogojev, ampak se motijo. V Washington čaka na sprejetje tudi pravilnik, ki pa brez močne unije dosti ne pomeni," je rekel Lane.

Po vseh klavniških in mesarskih centrih dežele je v teku kampanje za organiziranje delavcev. Poleg Amalgamated Meat Cutters so aktivne v kampanji tudi razne neodvisne unije.

Pravilnik brezposelnih

Zakonski osnutek v interesu brezposelnih sestavlja Kontinentalni kongres

Chicago. — Minnesotski farmarsko delavski kongresnik Ernest Lundin bo v prihodnjem zasedanju kongresa predložil tako zvani brezposelnostni pravilnik Kontinentalnega kongresa, katerega je odobrilo že več državnih sekcij. Pravilnik sestavlja v legalno formo odvetniški odsek illinoiske sekcije kongresa. Za uposlene brezposelne pri zasilnem delu pravilnik določa "običajno" unijako mezdo, ne manj ko 50 centov na uro in pravico do kolektivnega pogajanja, kjer so brezposelni organizirani. Nadalje določa stalno oskrbo brezposelnih, dokler vlada ne sprejme zakona za brezposelnostno podporo, in zastopstvo v reliefnih odborih.

Ta pravilnik je bil že predložen reliefni administraciji v Washingtonu, kjer je romal iz enega urada v drugega in bil končno poslan državnim pomožnim administracijam, čea, da naj s temi zahtevami napravijo kar hočejo. To drezanje Kontinentalnega kongresa je več ali manj pripomoglo, da je vlada sklenila zaposeliti za neko dobo štiri milijone brezposelnih.

Kongresnik Lundin, ki je aktiven v tem gibanju, se je sedaj dogovoril s glavnim odborom, da bo predložil pravilnik v obliki zakonskega osnutka v prihodnjem zasedanju. S tem korakom se bo mogoče pospešilo tudi zakonodajo za brezposelnostno podporo.

Kdo dela javno mnenje?

Insulfova družba potrošila velike vsote za "vzgojo" in darila

Washington. — Bankrotirana Insulfova Middle West Utility kompanija je leta 1930 potrošila \$220,341 za oglaševanje, \$103,000 za assesment podjetniškim asociacijam, prispevala večje vsote za politične kampanje in darila, pravi federalna obrtna komisija. Komisija ni objavila vsote političnih kontribucij in "daril".

Insulfov publicitetni agent E. flofer & Sons v Portlandu, Ore., ki je v službi tudi drugih elektrarskih magnatov in oskrbuje 12,000 časopisov z gradbenim materialom, novicami in trustjanskimi editoriali, je prejel za svoje delo \$80,000 na leto. Letos bodo ti prispevki znašali okrog polovice manj.

Znižane cene za svetovne razstave

KELVINATORJE

Prihranite denar! To so popolnoma novi refrigeratorji. Niso bili še nikdar rabljeni — izvzemši za razstavo. Jamčeni v vseh ozirih.

TUKAJ je izredna ponudba prihraniti denar! Ti modeli pridejo k vam direktno iz Svetovne Razstave, kjer se jih je kazalo kot najboljše izdelke Kelvinatorjeve tovarne. Ti niso iz druge rabe refrigeratorji. So raznovrstnih cen od najboljega in dražjega do najvedjega modela. To je izredna prilika. Oglejte jih na razstobi v Električnih prodajalnah. Kupite si vaš Kelvinator sedaj! Znižane cene bodo v veljavi le toliko časa dokler določeno število zaloga zadrž.

To blago si lahko kupite na lahke odplačilne obroke — \$10,00 takoj — ostalo na mesečne obroke.

COMMONWEALTH EDISON ELECTRIC SHOPS

Downtown — 72 W. Adams St. — 132 So. Dearborn St. Telephone RANdolph 1206, Local 153

5402 Broadway 4211 W. Madison St. 812 W. 42nd St. 4812 N. Broadway Ave. 4812 N. Ashland Ave. 2108 E. 52nd St. 4812 Irving Park Blvd. 2108 So. State St. 2112 So. Michigan Ave.

Blago prodano na različne odplačilne je nekoliko dražje.

DAJEJO SE FEDERAL KUPONI

N'e zanajajte se na vreme, da obdrži hrano varno

Vi potrebujete električni refrigerator vsaj leto na okoli. Vreme pa vam sdrži hrano varno le 25 raznih dni v 365. In vi nikdar ne veste kateri bodo ti dnevi. Električno hlajenje je zanesljivo in ekonomično. Ne riskirajte s hrano na hrani in denarja v pokvarjenosti.

Louis Adamič

SMEH V DŽUNGLI

AVTOBIOGRAFIJA AMERIŠKEGA PRISILJENCA
Poslovenil Stanko Leben

Odšel sem v bližnje mesto, kjer sem napolnil kovček s steklenicami whiskyja. Brez zaprek in ovir sem ga spravil v tabor; po vsem taborišču je vladala zmeda, ljudi se je začela polasčati groza. Nihče me ni niti vprašal, kaj nosim v kovčegu.

Zvečer so ves oddelek zaprli v karanteno. Širile so se vesti, da je bilo med dnevom tri do štiri tisoč novih obolenj. Tudi mnogo zdravnikov je bilo bolnih. Može so začeli umirati. V glavni bolnišnici ni bilo nobenega prostora več.

Midva s Kosko sva pila whisky in jedla sirovo čebulo. Naš višji seržant in še nekateri drugi podčastnik so zboleli za to epidemijo. Koska je prigovarjal vsem onim, ki so bili še zdravi, naj si poiščejo kje kaj pijače in naj jedo čebulo; podčastniku iz stotnijske kuhinje je ukazal, naj postavi vrečo čebule na ulico pred stotnijskimi šotori. Toda bilo je težko priti do pijače; nihče se ni smel ganiti iz taborišča. Čebula pa tudi ni bila posebno vabljiva.

Hripa je vsak dan na gosteje kosila med možmi. Vezbanje je bilo ustavljeno. Vse taborišče se je spremenilo v ogromno bolnico. V vsakem izmed tisočev šotorov, pokrivačih dve ali tri kvadratne milje, je dan in noč pokaljevalo štiri do šest tisoč mož. Umirali so trumoma. V onih dveh tednih, ko je epidemija najhuje razasjala, mislim, je znašalo povprečno število mrtvih sedemdeset na dan.

Videti je bilo, da so vsa višja oblastva izgubila glavo; nihče ni vedel, kaj naj ukrene. Taborni zdravnik je vsakomur zabičal, naj nosi plinsko masko, toda to je bilo najbrže še slabše ko nič.

V naši stotnji so bili vsi častniki razen Koske v bolnici. Ob koncu tedna so ležali za hripo vsi možje, ki so prostovoljno stopili v armado; jaz edini sem bil še pokoncu. S Kosko sva živela le ob whiskyju in čebuli in še danes verujem, da naju je samo to rešilo.

Stotnji nista mogla bogve kaj pomagati. Kuhala sva za moštvo, kar je predpisal polkovni zdravnik. Kuharjev ni bilo, kuhinjski pomagali pa so bili bolni in so mogli vztrajati na nogah le po nekaj ur.

"Jejte čebulo! Jejte čebulo!" jim je prigovarjal Koska; toda le malokdo ga je poslušal.

Pređen je epidemija prenehala, je bilo približno petina stotnije mrtve. Vsako jutro sva hodila s Kosko od šotora do šotora ter prenašala mrtvece na sredo poti pred stotnijskimi šotori; potem so privozili mimo mrtvaški vozovi ter jih pobrali. Nekega jutra se spominjam, da sva prenesla iz šotorov štiri trupla.

Zame je ta kužna bolezen pomenila strahotno doživetje. Koska pa jo je mirno prenašal. Govorila sva zelo malo. Nekoč me je imela radovednost, kaj si misli o vsem tem, pa se mu nisem prav upal zadati vprašanja. Včasih sem ga zalotil, da se potihoma smehlja sam pri sebi. Čemu vendar se smeje? Čemu se je imel tu smejeti kdorkoli?

Nekega večera sva sedela v pisarniškem šotoru naše stotnje.

Menil sem: "Mrzko mi je to večno poslušanje kašljanja in davljenja noč za nočjo, dan za dnevom." Nekako brezupno in pusto mi je bilo pri srcu in željno sem posrknil pol čaše whiskyja, ki mi ga je Koska nalil. Whisky mi je namreč nalival brez prestanka.

"Tudi jaz nimam rad vsega tega," je pripomnil in se še zopet nasmehnil.

"Čemu, vraga, pa se smeje?" je vzkripelo v meni, da sem zakričal ves razburjen.

"Nikar ne kričite name, vi vojak," me je zavrnil in še širje se mu je razlezel nasmeh okrog ustnic.

"Nikar se ne razburjajte zaradi tega, fant moj," je nadaljeval s pokojnim glasom in smeh mu je zamrl na obrazu. "Vse to, kar se godi krog naju, me ne zadeva bog ve koliko. Sicer tudi jaz ne poslušam rad tega kašljanja, toda izbega me ne. Mrzko mi je in zoprno, pa ne bolj in nič drugače od kakršnegakoli drugega hrupa.

Preudarno mu je zvenel glas. Govoril je premišljeno in jedrnato.

"Kaj me briga, koliko jih pomrje," je nadaljeval.

"Ne zavedate se, kaj govorite, Mike," sem ga prekinil. Bal sem se, da bi ga ne slišal še kdo drugi.

"Natančno se zavedam," je odgovoril. Nato pa čez nekaj trenutkov obotavlja se: "Mislim, da bi mi bilo vseeno, če bi poginila vsa zalega."

Po teh besedah se je trdo zazri vame najmanj za eno minuto. Čutil je, da njegove besede zahtevajo pojasnila. Zato je nadaljeval:

"Vendar ne razumite napak mojih besed. Gotovo bi storil vse, kar je v mojih močeh, vse, kar kdo pričakuje od mene, samo da bi bila ta stvar že pri kraju. Kar hočem reči, je le to, da me trpljenje teh mož v ničemer ne gane, da me ne boli in ne muči. Vem, da to ni naravno, toda pomagaj si, če moreš; tak sem pač."

Malo sem bil pijan od pogostih požirkov whiskyja, toda slišal sem vsako besedo in natančno se spominjam, kaj je govoril.

"Zadnjo noč sem premišljal o tem," je nadaljeval. "ter se pri tem spomnil nečesa, kar se je zgodilo pred osmimi leti, spomladi v letu 1910., ko sem služboval na Governors Islandu v novyorškem pristanu. Blakelock je bil tedaj tudi tam, pa on ne ve ničesar o vsem tem... Na neki ladji, zasidrani v eni izmed luk onkraj otoka, je izbruhnil ogenj. Videli smo, kako je gorela več dni; nikakor jim ni hotelo uspeti, da bi ogenj pogasili. Veliki oblaki črnega in sivga dima so se valili iz nje. Potem se je prekobalila ter se zvrnila ob pomolu. Človeških žrtev ni bilo, bral pa sem v nekem časopisu kratko poročilo, da je del še ne izkrcanega ladijskega tovora obstajal iz šest tisoč kanarčkov, zaprtih v tesne kletke. Vsi so poginili in plamenih ali pa so se morda zadušili."

Premolknil je in vztrepetal. Telo mu je bilo trdo in kakor otrplo.

"Vse naslednje noči", je napeto nadaljeval, "nisem zatislil oči niti za trenutek. Blodil sem po Novem Yorku ter se skušal iztrgati mislim na te pičke, zajete v dim in ogenj sredi ladijskega trupla. Mislim, da bom zblaznel. Zame je bilo to najstrašnejše, kar se je moglo zgoditi na tem svetu. Šest tisoč drobnih, žoltilih ptičic, čebljajočih in prepevajočih! Se sedaj ne manjka dosti, da bi zblaznel, ko se samo spominjam te strahote. — Toda vi tega najbrže ne morete razumeti."

Vstal je, kakor bi odrezal, stopil iz šotora ter se nameril po taboriščni ulici navzgor.

Nenadoma in ne da bi vedel zakaj, mi je bil ljubiš in dražji kakor vseh trideset ali štirideset tisoč ljudi, kašljajočih pod šotori. Dolge minute se nisem mogel geniti. Potem sem planil iz šotora.

(Dalje prihodnjik.)

KNJIŽEVNOST

Ivan Molek: Veliko mravljišče. Povest iz življenja in trpljenja slovenskih delavcev v Ameriki. Izdala Cankarjeva družba v Ljubljani. Ameriška založba: Prosvetna matica JSZ v Chicagu. Broširana knjiga na 192. straneh.

"Veliko mravljišče" je nadaljevanje povesti "Dva svetova", ki je izšla v isti založbi lansko leto. Kakor v "Dveh svetovih", tako je tudi v tej povesti glavna oseba Tone Plesec. In kakor je v "Dveh svetovih" podana zgodovina priseljencevega prihoda v novi svet, njegovih "zelenih" dni, tipanja in iskanja v dimu in šundru industrijskega kolosa Amerike, njegovih prvih razočaranj in spoznanj, tako je "Veliko mravljišče" nadaljevanje te zgodovine, je povest priseljencevega življenja že kolikor toliko privadil, se do neke meje že orientiral v tej zmedbi ter začutil nekliko trdnjaja tla pod nogami.

"Veliko mravljišče" je zgodovina slovenskega kmeta, ki je, vržen po sili razmer v vrtince v blaznem tempu korakajoče ameriške kapitalistične civilizacije, postal proletarec. Toda ta naš proletarec ni še proletarec v polnem pomenu besede, kajti z eno nogo je še zmerom v domači vasi in predsodki in tradicije slovenske vasi se ga še krepko drže. Sem pa tja najde

med njimi nekoga, ki se je vsega tega kolikor toliko otrešel ter se pravilno orientiral v novem svetu, še več pa je najti takih, ki so se bili otrešli starih predsodkov in tradicij le deloma, da zdaj niso več tisto, kar so bili nekoč, niti to, kar bi morali postati v novem, proletarskem svetu: niso več kmetje, kakršni so bili prišli semkaj, a tudi razredno-zavedni proletarci niso; Amerika jih je bila vzdramila samo vtoliko, da se zdaj lovijo med preživetim malomeščanskim liberalizmom, svobodomišelsvom, rodoljubarstvom in podobnim. Le-ti karakterji so v "Velikem mravljišču" podani posebno dobro.

A "Veliko mravljišče" je še več: je verodostojna slika ameriške Slovenije, kakršna je bila v prvih dveh desetletjih našega stoletja. Boji med maloštevilnimi razredno-zavednimi, socialistično orientiranimi slovenskimi delavci in importiranim klerikalizmom, liberalizmom in rodoljubarstvom, ki so se le prevečkrat sukali okrog malenkosti in osebnosti, bili polni nizkotnih splet in zahrbtnega rovarjenja drugega proti drugemu in ki so se vodili tako pogosto zgolj v znamenju osebnih ambicij po edincev; naš človek doma, v salunu, v svojem društvu, v politiki; miselnost našega človeka tiste dobe (ki je bila precej podobna njegovi današnji miselnosti); njegovi križi in težave, težke in vesele ure; razredni

boj v Ameriki, v njenem industrijskem srcu Chicagu; agitacija za in proti socializmu, oz. kapitalizmu, volilne kampanje in boji, policijski količki in ječe; vloga naših rojakov v tem boju; padanje in vstajanje na mučnem potu, po katerem se trudi razredno-zavedno delavstvo itd.; vse to je verno, sem pa tja s sarkastično besedo naslikano na 192. straneh te knjige.

Večina karakterjev, ki nastopajo v tej povesti, so resnične, poznavalci ameriške Slovenije dobro poznane vodilne glave tistih (in v nekaterih primerih tudi še naših) dni. Prašek, Kobal, Dornik, župnik Bricelj in drugi so narisani tako dobro, da jih spoznaš v hipu, če si namreč ameriški Slovenec in ti je znana preteklost našega otočka. Časopisi in organizacije, ki jih omenja avtor, so nam takisto dobro poznani. Imena so spremenjena, a to je tudi vse.

Posebno nekateri značajci so izvrstno obdelani. Na pr. stari Panjič, individualist, ki nad vse ceni lastno udobnost, ki noče biti ne tič ne miš, o katerem pravi njegova hči Merica, da je "klada ledu, vreča rezerve in kamen pasivnosti! Brezbrizen za vse, samo da je njemu prav — prav pa mu ni nikoli." In župnik Bricelj, zagrizeni vitez klerikalizma, ki dobi za svojo jezuitsko gorečnost breco kot plačilo ter se končno potopi v alkoholu. In Prašek, vodilni

slovenski socialist v Chicagu! Kdo ga ne bi spoznal?!

Vse to, kar sem navedel, daje Molekovi novi knjigi predvsem dokumentarčno vrednost. Da pa ne bi bila knjiga zgolj dokumentarčnega značaja, je avtor vpletel v svojo povest "trikotni" ljubavni roman Plesec, Merice in njene matere Irme. Plesec da prednost ljubki in inteligentni, a tudi sarkastični Merici, goreči socialistični agitatorici, ki noče biti samo ženska, ki je lahko možu vse, "samo ljubimka ne". Ženskosti ji manjka. Zdi se, da je hotel avtor z Merico pokazati, da je človeku Plesecove vrste potrebna drugačna žena — dobra tovarišica — ne tovariš! — ki je predvsem ženska, ki zna napraviti dom prijeten in domač, da se človek v njem res spočije. Ona "ni bila rojena za moža in družino." Je bila skrajna izjema — "na vsakih sto tisoč žensk se morda rodi ena taka" — zato Plesec ni mogla osrečiti ter mu je prinesla samo razočaranje. Po drugi strani pa je Meričina mati Irma čisto drugačnega tipa: ženska skoz in skoz, poleg tega pa še nesrečna ženska, ki je vse življenje samo dajala, nji pa nihče ni hotel ničesar dati, samo jemati so. Ljubezni žejna ženska, ki bi rada pila iz kupe ljubezni, a ji usoda tega ne privoščil. Tone je njeno zadnje upanje, ko pa tudi to splahni v nič, je Irma zlomljena in smrt jo reši vseh človeških bolečin. In tako se "trikotni" roman končno zaključil zelo tragično s smrtjo nesrečne Irme in z brodomolom Plesecovega zakona. Pisatelj je glede Merice parkrat povdaril, da je bila izjema, kar je dobro, sicer bi mu kdo utegnil očitati, da je Merica "papirnata junakinja".

Povest se konča z začasnim zastojem socialističnim aktivnosti in krizo slovenskega socialističnega gibanja v Ameriki (l. 1918) in z besedami: "Boj, v katerem bojevniki spoznava svoje napake ter se uči iz njih, ne sme biti in ne bo zaman!"

"Veliko mravljišče" je pisano v prijetnem, domačem jeziku, tuje, kolikor jih je, so, rasene na nekaterih mestih, kjer bi bile brez škode izostale, na mestu, in tudi stilistično in tehnično je dobro zasnovano in izvedeno. Je zanimivo in dokaj napeto (mestoma) čtivo, ki vsebuje poleg sarkazma tudi nekaj humorja. Je predvsem zelo dobro ogledalo našega življenja v prvih dveh desetletjih našega stoletja, zgodovina naših bojev, hotenj, dejanj in nehanj. Prosvetna matica JSZ bo dala s to knjigo članom včlanjenih organizacij res nekaj vrednega. Čitatelji knjig Cankarjeve družbe v stari domovini pa nas bodo po prečitavanju te knjige mnogo bolj poznali kot so nas doslej.

I. J.

Pred sodiščem

Notorični vlomilec dolgo tajni vlom v blagajno, slednjič ga pa je prizna.

Sodnik: No, vidite, če bi bili priznali vlom takoj, bi mi bili prihranili ves trud.

Vlomilec se škodoželjno nasmehne, rekoč: Glej no, glej, gospod sodnik, kako sva si podobna. Tudi vam delo ne diši.

V šoli

— Gospod učitelj, kaj pa je to, prosim, dolžnik?

— Dolžnik je človek, ki mora vrniti denar.

— Kaj pa je upnik?

— To je pa človek, ki misli, da bo denar dobil.

Med prijateljicami

— Ko mi je bilo 10 let, mi je podaril papa krasen prstan.

— Ali bi ga ne hotela videti?

— Zelo rada, ker se zanimam za starinske predmete.

Prijazen sprejem

— Ah, tu si, dragi prijatelj! In čisto sam prihajaš?

— Zakaj pa vprašáš?

— Ker pride nesreča redke sama.

Doslovno

— Teja preklicanega Mozola že zopet ni v pisarni. Stavim glavo, da bo zopet imel kak šepast izgovor.

— Da, gospod šef, saj si je izpahlil nogo.

Kako je na velikih planetih

Pri mrazu 180° pod ničlo je površina velikih planetov pokrita s tekočo vodo in ne z ledom!

O nobenem drugem telesnem pojavu ni znanost svojega naziranja morda tolikokrat spreminila kakor o planetih sončnega sistema, zlasti o četvorici njegovih velikih planetov, Jupiteru, Saturnu, Uranu in Neptunu. Ne da bi se ozirali na teorije starejše znanosti, hočemo navesti le nekatere moderneje.

Ze dolgo je znanosti s pomočjo umnih načinov mogoče natančno izmeriti gostoto snovi na vsakem planetu. Te meritve so za omenjeno četvorico pokazale, da je njih gostota približno ista kakor gostota naše vode, pri tem nekaj več (za Neptuna n. pr. 1.5), pri onem nekaj manj (za Saturna n. pr. 0.7). Daljnogled nam nadalje kaže, da je površina teh planetov v stalnem živem gibanju, kakor da bi gledali v oblačno gmoto, ki jo podijo silni viharji.

Iz teh opazovanj je menila starejša astronomija, da ima pravico do sklepa, da vlada na naših sosedih silovita vročina, kajti če bi tako ne bilo, bi se morali že davno kondenzirati do večje gostote. Po tem naziranju bi bili veliki planeti našega sistema tedaj precej podobni soncu: žareče, tekoče jedro in okrog njega valovanje žarečih par.

Toda l. 1914 je ameriški fizik Coblenz po znani, silno zanesljivi metodi termoelementov dokazal, da vlada na četvorici velikih planetov silovit mrz 140 do 180 stop. pod ničlo, kakršnega smo na zemlji sposobni proizvajati samo v laboratorijih.

Se večjo zmedo je prinesel v tradicionalna naziranja l. 1923 angleški učenjak Jeffries, ki je izračunal, da so te zvezde prav za prav še dosti toplejše, nego bi morale biti po teoriji. Če poštujemo prilično, znano njihovo starost in to, da oddajajo od vsega početka neprestano toploto v svetovno prostornino, pride mo do rezultata, da bi morale imeti že davno neprimerno nižjo temperaturo nego 140 ali celo 180 stop. pod ničlo. Zakaj je nima? Očitno zato, ker se takšni shladitvi zoperstavljajo toploti proizvajajoči činitelji na njih, a ti činitelji so po Jeffriesovem mnenju morda radioaktivne substance na površini planetne jedra. Te površine ne vidimo samc zato, ker jo obdaja silovito visoko ozračje. To ozračje je n. pr. na Saturnu tako visoko, da bi vanj lahko brez skrbi potopili našo zemeljsko oblo in bi je nič ne gledalo iz njega.

Po Jeffriesovih teorijah bi si morali vsaj Jupiterja in Saturna predstavljati s skorjo iz kamenja, nad njo pa silno debelo plast ledu in nad ledom ozračje iz vodika, dušika, kisika, helija in metana. Spreminjajoče se tvorbe, ki jih opažamo v tej atmosferi, so oblaki iz trde, zmrzle ogljikove kisline.

Vse to bi bilo dojemljivo, toda v zadnjem času je nastopil neki kanadski raziskovalec s trditvijo, da so veliki planeti obdani z

vodo in ne z ledom! Do te te je prišel na podlagi spektroskopskih opazovanj v sončnem spektru, ki ga reflektirajo ti mi na sebi nesvetleči planeti. jih mora absorbirati neka snov na površini planeta samega. snov pa se je izkazala po laboratorijskih poskusih omenjen raziskovalca, prof. McLennana za navadno vodo, za vodo za led, kajti led se obnaša spektroskopskem oziru spet drugače!

Ce se prof. McLennan ni zmotil, in to ni verjetno, tedaj morala znanost rešiti ogromno težko uganko. Reklamo o znašna temperatura na površini velikih planetov 140 do 180 stop. pod ničlo, pri tej temperaturi je na zemlji izključeno ohlavanje do nezamrznjeno. Kako je mogoče, da ne zamrzne na naših sedih?

To je ena izmed ugank, na katere naleti znanost čestokrat zahtevajo morda več domne, ne rane je potrebno za obne noganje o Martu in luni.

50.000 INDIJANCEV OSLEPELO

V mehiških državah Oaxaca in Chiapas je izbruhnila epidemija. V državi Oaxaca oslepele okrog 45 tisoč Indijancev. V državi Chiapas pa se Zdravstvene oblasti so se takoj ukrenile vse potrebno se ta strašna epidemija za to da enkrat se jim to posrečilo.

Zdravstvene oblasti so ugledale, da se je pojavila marmeladna muha, in vsak, koga muha piči, oslepi. Najprej bi človek na glavi bule, ki nje mikroscopično podobni ti organizmi, in ti pridejo lagoma v oči, kjer povzročajo najprej otrpjenje očesne žilice, potem pa človek popolnoma oslepi. Če bule na glavi kaj operirajo, se da oslepi prepričati, toda uspešnega stva proti tej strašni bolezni poznejšem štadiju zdravniki nimajo. Ličnice teh nevarnih muh so našli v odpadnem blatu blizu rek in potokov. Mladostjo se sezgali in tako so deloma zajezili epidemijo, ena najstrašnejših, kar jih zna človeštvo.

DR. WEEKS, SUCCESSOR TO
HAYES DENTAL OFFICE
Hrs.—212 A. E. in 1215 F. M.—
Tel. HAR. 9141
Consistently Low Prices
326 S. STATE ST.
Opposite Davis Store, 24 Floor

POVRNE VAM VAŠO MLADENSKI MOČ

NUGA-TONE je čudovito zdravilo ne in oslepele ljudi. Potem ko ste en teden, hodite opaziti velik napredek stalno uporabo tega vam vrne vaše zdravje in moč.
Nobeno zdravilo nima tako močnega delovanja kot NUGA-TONE. Milijoni ljudi in ženke je pridobil našoj zdravilni moči v zadnjih 45 letih. NUGA-TONE prodaja v vseh lekarnah. Pazite, da pravi NUGA-TONE. Ne jemljite ničesar drugo vrednosti.

All ste že naročili Prosvetno Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovini? To je edini dar trajne vrednosti ki ga za mal denar lahko pošljete svojem v domovini.

TISKARNA S.N.P.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časopise, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugo.

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO
S. N. P. J., DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vsa pojmnila daje vodstvo tiskarne. Cene zmerno, unizsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S.N.P.J. PRINTER

2557-59 So. Lawndale Avenue
Chicago, Ill.

Tam se dajo za najbo-tudi vse ustrezne pojavnosti